

SAVJETOVANJE JUGOSLOVENSКИH ISTORIČARA O REALIZACIJI
STUDIJSKOG PROJEKTA ISTORIJA RADNIČKOG POKRETA I SKJ
ZA PERIOD 1918—1941. GODINE

U organizaciji Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske u Zagrebu 1. i 2. juna 1967. godine održan je prvi diskusijoni sastanak jugoslovenskih istoričara koji se bave proučavanjem radničkog pokreta i SKJ u periodu od 1918. do 1941. g.

Savjetovanje je bilo inicirano od strane Koordinacionog odbora Zajednice institucija za izučavanje radničkog pokreta i SKJ u Jugoslaviji. Zagrebačkom skupu prisustvovali su svi članovi Zajednice: predstavnici Instituta za izučavanje radničkog pokreta, te nekih drugih ustanova (Slavonski Brod, Slavenska Požega).

Dijapazon razmatranih problema bio je dosta širok i obuhvatao je praktična i teoretska pitanja. Razmjena mišljenja bila je otvorena. Iako je postojala težnja da se razmatranja svedu na zajedničku, opšteprihvatljivu osnovu, ipak je bilo, što je i razumljivo, i oprečnih stavova. Pretenzije savjetovanja svodile su se na iznalaženje dodirnih tačaka koje bi omogućile primjenu osnovnih zajedničkih rješenja u daljnjoj realizaciji Studijskog projekta.

Tretirani su slijedeći problemi:

1. **Arhivska građa i pitanje njenog objavljivanja.** I ovom prilikom istaknuta je složenost i težina pitanja arhivske građe. Originalni dokumenti, prepisi i mikrofilmovi koji se odnose na istoriju radničkog pokreta i SKJ pohranjeni su najvećim dijelom u arhivima institucija koje se bave i naučnom obradom najnovije istorije naših naroda. Iako je od osnivanja institutâ proteklo nekoliko godina, stepen sredenosti arhivalija nije na takvom nivou koji bi omogućavao istraživačima brz, lak i efikasan uvid u njihov sadržaj. Ako se zna da je broj originalnih dokumenata ograničen, zatim, da se gotovo ne može govoriti o cjelovitijim fondovima, onda je situaciju u tom pogledu teško razumjeti, a još teže pravdati. Pored takvog nepovoljnog stanja arhiva, u vezi sa njihovom (ne) sredenošću do apsurdna zvuči saznanje da su i danas istraživačima nedostupni fondovi iz izvjesnih arhiva za koje se ne bi moglo reći da su recentnog karaktera. Kao poseban problem istraživača, istaknut je nedostatak naučno-informativnih pomagala — prije svega vodiča, pa su se čula mišljenja da bi sljedeća etapa rada u našim arhivama bila — izrada tematskih vodiča. Provođenje zaključka o pitanju arhiva omogućilo bi što skorije saniranje stanja arhivske građe, izradu naučno-informativnih pomagala, kao i pristup svim arhivima. Slušajući diskutante i imajući

pred sobom zaključne stavove skupa, stiče se utisak da bi za kompleksnije rješavanje ovih pitanja bilo od značaja poduzeti dalekosežnije mjere na širim osnovama koje bi omogućile da se poboljša stručni kadar angažovan u arhivima (posvetiti više pažnje studiju arhivistike, empirijskom usavršavanju mlađih kadrova i sl.).

Indirektno sa ovim pitanjem je vezan i problem publikovanja istorijske građe. S obzirom na to da proces naučno-istraživačkog rada u izvjesnoj mjeri zavisi od kvaliteta i kvantiteta objavljenih izvora izneseni su različiti prijedlozi sa ciljem da efikasnije objavljivanje istorijskih izvora doprinese racionalnijem korištenju finansijskih sredstava i vremena. Bilo je različitih mišljenja o tome da li da se odabrana (sređena) istorijska građa izdaje **in continuo** ili na osnovu tematskog odbira. S druge strane čuli su se prijedlozi da bi trebalo postupiti slično kao prilikom odbira dokumenata za proslavu 50-godišnjice oktobra, kad je od oko 300.000 dokumenata odabrano stotinjak relevantnih, podrazumijevajući i studijski komentar. Istaknuto je da bi bilo najcjelishodnije da studijsko odabiranje građe vrši obrađivač perioda. Prevladala je tendencija da ove radnje (i one oko hronologija, npr.) rade stručnjaci, poznavaoци perioda, a ne ljudi kojima je to slučajan ili sporedan posao. Na kraju je sugerirano da stručni odbor, sastavljen od predstavnika svih institucija, izradi platformu za izdavanje istorijske građe. Realizacija Studijskog projekta, u ovom slučaju dijela koji se odnosi na period između dva rata, zavisice u velikoj mjeri od efikasnosti mjera koje će se poduzeti u cilju sređivanja arhivskih dokumenata, kao i njihovog izdavanja.

2. Realizacija Projekta i problem sinteze. Kada se govorilo o neriješenim pitanjima realizacije Projekta, bilo je uočljivo prenebregavanje jedne izuzetno važne činjenice. Većina diskutiranih želja je isto — pronaći zajedničku osnovu u pogledu prevazilaženja izvjesnih polaznih suprotnih stanovišta. Međutim, pred svima je stajao Projekat, za koga se u informaciji Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske kaže da je »nastao na osnovu **zajedničke idejne skice**«, a da »je ipak oblikovan pod utjecajem interesa i planova **svih institucija**...« (podvukao T. I.). Taj suštinski raskorak između stvarnosti (u postojećem Projektu »mnoga značajna područja istraživanja i pojedini problemi nisu našli svoje mjesto... jer nisu planirani ni u djelatnosti pojedinih institucija«) i želja (kompleksna obrada) samo je djelimično ublažen. Bez okolišenja treba podvući da su se u toku diskusije izdiferencirali mnogi stavovi u smislu približavanja stanovišta (npr. pitanje klasnog jedinstvenog revolucionarnog pokreta ili pitanje specifičnosti naših pokrajina). Mislim da će ubuduće biti još mnogo problema praktične prirode, pa je stoga i uloga Koordinacionog odbora i novoformiranog odbora predstavnika Instituta vrlo delikatna i teška.

Najinteresantnija diskusija na savjetovanju vodila se oko pitanja da li postoje ili ne postoje objektivne mogućnosti za izradu **sinteze istorije radničkog pokreta i SKJ**. Treba odmah reći da su gledišta bila podijeljena i da je mnogo veći broj učesnika izrazio sumnju u efikasnost eventualne sinteze. Ono što je interesantno u cijeloj stvari je ubijeđenost oba »tabora« u snagu svojih argumenata. Oni koji smatraju da već postoje uslovi za izradu sinteze objašnjavali su svoje stanovište argumentom da **treba sintetizovati** ono do čega se u istoriografskoj obradi došlo, jer ovu sintezu ne treba shvatiti kao nešto definitivno. Po prognozama S. Dimitrijevića, npr., sinteza socijaldemokratskog perioda mogla bi se završiti krajem 1969. godine i štampati.

pati u 1970. Slične tendencije ispoljile su se na savjetovanju historičara koji se bave izučavanjem historije naroda Jugoslavije u XX v. održanom u Beogradu 12. i 13. maja t. g. prema kojima »sintezi treba odmah pristupiti da bi se uočilo koje su praznine« dosadašnjeg istraživanja. Uopšte uzevši, iz rečenog proizilazi jedan načelan stav da treba povremeno sintetizovati.

»Drugi tabor«, kao što je rečeno, odbacio je mogućnost njene izrade u ovom trenutku smatrajući da se cijelom pitanju prilazi šematski i mehanički. Kontraargumenti su dosta brojni i raznovrsni. Polazilo se od toga da naša historiografija u cjelini, bez obzira na dosad zapažene rezultate, danas ne pruža solidnu osnovu za takav jedan poduhvat. Nedostaje monografska, analitička obrada niza problema i pitanja djelatnosti KPJ i radničkog pokreta uopšte, a pogotovo stranačkog života Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (tzv. građanska komponenta) koja je *conditio sine quo non* svake sinteze.

Riječ je o tome da su se u »drugom taboru« javljala mišljenja da bi, ako se, eventualno, u sadašnjem trenutku i pristupi sintetizovanju dosad urađenog, akteri mogli biti samoinicijativne grupe autora ili kvalifikovani pojedinci, a ne instituti. Bez potrebe i realnih mogućnosti, da se sada ulazi u prognoziiranje kvaliteta nečeg što bi trebalo da se uradi, može se reći da bi prihvatanje izrade sinteze pod gornjom pretpostavkom provjerilo diskutabilna metodološka pitanja i pružilo mogućnost ispunjenja ambicija njenih zagovornika, odnosno omogućilo bi ostvarenje zahtjeva historijske nauke kako ih oni vide.

Brojnost onih koji nisu za pisanje sinteze u ovom trenutku ni u kom slučaju ne znači da se čitavo pitanje skida sa dnevnog reda. Naprotiv. Suprotna mišljenja su sasvim razumljiva, ali najvažnije u ovom trenutku je pravilno ocijeniti specifičnu težinu argumenata obje strane projicirajući ih u budućnost s obzirom na to šta historijska nauka dobiva ili gubi prihvatanjem ili odlaganjem izrade sintetičke historije. Čini se kao da je to upravo nedostajalo kod nekih diskutanaata. Aspekti sa kojih se posmatrao ovaj, i te kako važan problem, bili su nerijetko isuviše lični ili institutski obojeni.

Osim ovih načelnih diskusija, na savjetovanju je dodirnut i niz drugih ne manje važnih pitanja (izrada bibliografija, hronologija, uloga kritike, razmjena radova, uzdizanje kadrova, finansija).

Od strane izvjesnih učesnika skup je shvaćen i kao prilika da se iznesu i neki pogledi na pojedina značajna pitanja iz naše međuratne historije (posebno su bili interesantni istupi o karakteru takozvane versajske Jugoslavije, diktature kralja Aleksandra, sadržini pojma »radnička klasa«).

Plodna i otvorena razmjena mišljenja potvrdila je, na svoj način, potrebu održavanja ovog savjetovanja. Zaključci u formi sugestija Koordinacionom odboru, odnosno njihova realizacija u skoroj budućnosti verificiraće ili anulirati nesumnjivo iscizelirane stavove.

Tomislav ISEK